

בס"ד, ב' אייר התשפ"ו

מנחות צ"ח – מידות האמה במקדש, עריכת לחם הפנים, כיוון הארון והמנורות של שלמה

שאלות:

1. אבי אומר שאין מה לחלוק כבוד למלך גוי, הוא צודק?

מידות ה"אמה" שבמקדש

- הגמרא בדף הקודם הביאה את דעת **רבי מאיר** שכל האמות במקדש היו "בינוניות", חוץ ממזבח הזהב וחלקים במזבח העולה. כעת הגמרא מבררת: מהו הגודל של אמה בינונית?
- **רבי יוחנן אומר** שאמה בינונית היא בת 6 טפחים. היא נקראת "בינונית" כיוון שיש אמה קטנה ממנה (של 5 טפחים) ואמה גדולה ממנה (כפי שיפורט להלן).
 - **רבי יוסי בר אבין** מדייק את זה מהמשנה שלנו: **רבי מאיר אמר** שהשולחן (שאורכו בתורה 2 אמות) הוא באורך 12 טפחים ושכל האמות היו בינוניות – מכאן שאמה היא 6 טפחים.
 - האמות הגדולות בשושן הבירה: הגמרא מדייקת שאם זו אמה בינונית, מסתבר שיש גם אמה גדולה ממנה. ומוכיחה את זה ממשנה במסכת כלים, שמספרת שעל שער במזרח (היתה בנויה לשכה בצורה של "שושן הבירה") והיו מונחים בה שני מקלות מידה ("אמות"):
 - אחת בקרן מזרחית-צפונית של הלשכה – יתירה על אמת משה (6 טפחים) בחצי אצבע.
 - אחת בקרן מזרחית-דרומית – יתירה על אמת משה באצבע שלמה.
 - הסיבה לאמות המוגדלות היא: כדי למנוע חשש "מעילה" (שימוש בטעות ברכוש ההקדש). האומנים שהיו בונים את הבניין, היו מסכמים על שכר לפי האמה הקטנה (של משה), אבל מספקים עבודה לפי האמה הגדולה. האמה הקטנה יותר (חצי אצבע) שימשה לעבודות יקרות בזהב וכסף שהאומנים לא יפסידו כל כך הרבה, והגדולה יותר לבניין.
- מתוך אזכור השער, מובאת מחלוקת בין **רב חסדא** ו**רב יצחק בר אבדימי** מדוע צוירה צורת העיר שושן על השער:
- דעה א': כדי שהעולים מהגולה יזכרו מהיכן באו ויכירו בניסים שעשה להם הקב"ה, כשכורש נתן להם רשות לעלות ולבנות את בית המקדש, ויודו לד'.
 - דעה ב': כדי שתהיה עליהם "אימת מלכות" (פרס) ויזכרו שהם משועבדים, ולא ימרדו. הגמרא מביאה דוגמאות לחובת הכבוד למלכות: משה רבנו שחלק כבוד לפרעה כשדיבר אל עבדיו ("וַיִּרְדּוּ כָּל עֲבָדֶיךָ אֵלָהּ") ולא אמר לפרעה למרות שהוא זה שירד אליו בסוף, ואלוהו הנביא שרץ לפני מרכבת אחאב מלך ישראל כדי לכבדו.
- דרשת "ועלהו לתרופה":
- אותם חכמים (**רב חסדא** ו**רב יצחק בר אבדימי**) נחלקו גם בפירוש הפסוק ביחזקאל על העצים שיצמחו מהנחל שעתיד לצאת מבית קדשי הקדשים: "וְהָיָה פְרִיָוֹ לְמֵאֲכָל וְעֵלְהוּ לְתִרְוֵפָה" כיצד לדרוש נוטריקון של המילה לתרופה:
- אחד אמר: להתיר פה של מעלה – לרפא אילמים שיוכלו לדבר.

- השני אמר: להתיר פה של מטה – לרפא עקרות שיוכלו ללדת (פה הרחם).
(חזקיה ובר קפרא חלקו באופן זהה).

2. למה בנדבת המשכן, האנשים כל נדיב לב, באו על הנשים להביא את התרומה שלהם?

עריכת לחם הפנים

הברייתא בגמרא מפרשת את הפסוקים שעוסקים בלחם הפנים ומסבירה למה התורה פירטה את כל המספרים (12 חלות, 2 מערכות, 6 חלות בכל מערכה) ואיזה תוצאות שגויות היינו מקבלים אם איזשהו פרט היה חסר:

- אילו נכתב רק "12 חלות" ו-"2 מערכות" – היינו חושבים שמותר לחלק אותן באופן לא שווה (למשל מערכת של 4 ומערכת של 8). לכן נכתב "שְׁשׁ הַמְּעַרְכֹת".

- אילו נכתב רק "2 מערכות" ו-"6 במערכת" – היינו חושבים שאפשר להוסיף מערכת שלישית (סה"כ 18 חלות) וקוראים את הפסוק, 2 מערכות ועוד מערכה של שש. לכן נכתב "שְׁתֵּים עָשָׂרָה חֳלוֹת".

- אילו נכתב רק "12 חלות" ו-"מערכות" – היינו חושבים שמותר לעשות 3 מערכות של 4 חלות. לכן נכתב "שְׁתֵּים".

- אם הכהן הניח בטעות 7 חלות במערכה אחת במקום 6 – רבי סובר שהמערכה כשרה, כי "רואים את החלה העליונה כאילו אינה קיימת".

- הגמרא מקשה על רבי – הרי ביזכי הלבונה צריכים להיות מונחים "על" המערכה. אם יש חלה שביעית (שהיא חולין), היא חוצצת בין הלבונה ללחם הפנים!

- הגמרא מתרצת: שרבי לומד לשיטתו שהמילה "על" בתורה משמעה "בסמוך". ההוכחה מהפסוק במשכן: "וְסִכַּת עַל הָאֲרֶן אֶת הַפְּרָכֶת". הפרוכת לא הייתה מונחת על הארון ממש, אלא הייתה תלויה לפניו. מכאן שגם הלבונה יכולה להיות מונחת לצד הלחם.

3. איך הבדים נראו בהיכל במקדש הראשון אם היה קיר בעובי אמה בין ההיכל לקדש הקדשים?

כיוון עמידת הכלים במקדש

המשנה אמרה שכל הכלים במקדש הונחו באופן שארכם מקביל לאורך המקדש, והברייתא דנה בכלל הזה ואומרת שהחריג היחיד היה הארון, שאורכו הונח לרוחב הבית (מצפון לדרום). ולמרות שהארון עמד מצפון לדרום, הבדים שלו הונחו ממזרח למערב. והגמרא מוכיחה את זה מברייתא נוספת שמתארת את מיקום הבדים על הארון, וממיקום הבדים בקודש הקדשים.

- הגמרא מביאה ברייתא שמסבירה את הפסוק במלכים על בית המקדש הראשון ("וַיֵּאָרְכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרְאוּ רֵאשֵׁי הַבַּדִּים מִן הַקֹּדֶשׁ... וְלֹא יֵרְאוּ הַחוּצָה") שמצד אחד כתוב שהבדים נראו ומצד שני לא.

הבדים דחקו את הפרוכת שעמדה בפתח שבקיר כלפי חוץ, כך שמי שעמד בהיכל ראה שתי בליטות בפרוכת "כמין שני דדי אישה". הגמרא דורשת על כך את הפסוק משיר השירים: "צָרוּר הַמֵּר דוֹדִי לִי בֵּין שְׂדֵי יְלִין".

- **ורבי יהודה** מוכיח שהבדים היו קבועים בצלעותיו הצרות של הארון (ברוחבו – 1.5 אמה) ולא לאורכו (2.5 אמות). כי הארון נישא על ידי ארבעה כהנים נלמד מהפסוק "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ". אילו הבדים היו לאורך הארון, המרחק ביניהם היה רק אמה וחצי, וזוג כהנים לא יכול ללכת בנוחות ברווח כזה צר. לכן הבדים היו ברוחב, שהרווח ביניהם היה 2.5 אמות, שמאפשר הליכה נוחה לנושאים.

4. איפה שלמה הכניס בבית המקדש עוד עשרה שולחנות ומנורות?

עשרת השולחנות והמנורות של שלמה המלך

- הברייתא מביאה מהפסוק ששלמה המלך הוסיף בבית המקדש עשרה שולחנות ו-עשר מנורות על אלו שעשה משה במדבר. והגמרא דנה במיקומם.
 - היו בסך הכל בהיכל 11 שולחנות ו-11 מנורות (אחד של משה ועשרה של שלמה). החלוקה היתה: שחמישה הונחו מימין לשל משה וחמישה משמאלו.
 - כל השולחנות עמדו בחצי הצפוני של ההיכל (כפי שנאמר "וְהִשְׁלַחְתָּ תִּתֵּן עַל צֶלַע צְפוֹן"), וכל המנורות בחצי הדרומי ("וְאֵת הַמְּנוֹרָה נָכַח הַשְּׁלַחְתָּ... תִּימְנָה"). הכלים הונחו בתוך 20 האמות הפנימיות של ההיכל (שצמודות לקודש הקדשים). ולכן אין סתירה בין הברייתות שאחת אומרת שהם היו מונחים אחרי חצי הבית והשניה אחרי שליש, כי אחת מסתכלת רק על ההיכל ולכן זה מחצי ההיכל ומערבה והשניה כוללת גם את קדש הקדשים.
 - הגמרא מביאה מחלוקת על כיוון עמידת הכלים:
 - לפי **רבי** – "מזרח ומערב": הכלים עמדו לאורך הבית (כיוון מזרח-מערב). ההוכחה מהמנורה: שנאמר בה "נִרְמְעָרְבִי". אם המנורה עומדת לאורך, אזי הנר הקיצוני ביותר לכיוון מערב הוא הקרוב ביותר לקודש הקדשים, ובו מתקיימת מצוות "לְפָנַי ד'". ואם המנורה היא צפון דרום כולם קרובים למערב באותה מידה. וכל הכלים נלמדים מהמנורה.
 - לפי **רבי אלעזר ברבי שמעון** – "צפון ודרום": הכלים עמדו לרוחב הבית (כיוון צפון-דרום). הוכחה מהארון: שעמד מצפון לדרום, וממנו לומדים לשאר הכלים. לשיטתו המנורה עמדה לרוחב, והיו "מצדדים" (מסובבים) את הפתילות של ששת הנרות לכיוון הנר האמצעי, שהפתילה שלו פנתה למערב והוא נקרא נר מערבי.
 - הגמרא מקשה על סידור השולחנות לפי **ר"א בר שמעון**, הרי רוחב ההיכל הוא 20 אמה. אורך כל שולחן הוא 2 אמות. 10 שולחנות בשורה אחת יתפסו את כל 20 האמות של רוחב ההיכל? ואיך יכלו הכהנים לעבור ביום הכיפורים לקודש הקדשים? או בשבת לצד השני של השולחן בשביל להוציא את הלחם? ואיפה עמד השולחן ה-11 (של משה)? והקושיא הזו קשה גם על מי שסובר כיוון "מזרח-מערב": כי עומק ההיכל הפנימי הוא 20 אמה.
 - לכן הגמרא מתרצת שהשולחנות לא עמדו בשורה אחת ארוכה, אלא בשתי שורות של חמישה בכל אחת. שולחנו של משה עמד בתווך (באמצע) ביניהן.
- והגמרא תמשיך לדון בזה בדף הבא.